

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Łukasz Łotocki

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2008 - stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadany uchwałą Rady Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 22 października 2008 roku. Tytuł rozprawy doktorskiej: *'Obcy' we współczesnej Polsce na przykładzie Ormian. Stan, perspektywy oraz wnioski dla polityki społecznej*, promotor: prof. dr hab. Jolanta Supińska, recenzenci: prof. dr hab. Grażyna Firlit-Fesnak, prof. dr hab. Krzysztof Piątek.

2001 - dyplom ukończenia studiów magisterskich na kierunku politologia w zakresie polityki społecznej, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Tytuł magistra uzyskany w dn. 7 czerwca 2001 roku, praca magisterska pod kierunkiem prof. dr. hab. Juliana Auleytnera. W czasie studiów (w roku akademickim 2000/2001) - stypendium w ramach programu Socrates-Erasmus w Instytucie Nauk Politycznych oraz Instytucie Socjologii Uniwersytetu w Hanowerze.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

2009-obecnie – Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych (wcześniej Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych), adiunkt.

2008-2009 – jw., asystent.

2007-2008 – jw., specjalista w zawodzie.

2006-2008 – jw., specjalista naukowo-techniczny.

2003-2004 – jw., specjalista naukowo-techniczny.

2002 - Instytut Rozwoju Służb Społecznych, asystent.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

Dzieło opublikowane w całości zatytułowane: *Kryzys migracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015-2018*.

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy),

Łukasz Łotocki, *Kryzys migracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015-2018*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019, recenzenci wydawniczy: dr hab. prof. UMK Anita Adamczyk, dr hab. prof. UW Cezary Żołędowski.

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Opublikowana rozprawa naukowa pt. *Kryzys migracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015-2018* służyła osiągnięciu dwóch głównych typów celów naukowych, tj. celów teoretyczno-metodologicznych oraz celów poznawczych. Poniżej zamieszczono uzasadnienie wyboru tematu i przedmiotu badań, szczegółowo opisano założone cele metody badawcze oraz zrekapitulowano wyniki przeprowadzonych badań i analiz.

Uzasadnienie wyboru przedmiotu badań. Opisywana pozycja naukowa pierwotnie miała być poświęcona kompleksowej analizie polskiego dyskursu publicznego o imigracji, w tym głównie o imigracji do Polski i o polskiej polityce migracyjnej. Zarówno tematyka migracji międzynarodowych, jak i zagadnienia związane z komunikacją polityczną i dyskursem publicznym interesują mnie od początku mojej drogi naukowej. Okres pracy nad aspektami teoretyczno-metodologicznymi pozycji zbiegł się z apogeum światowego kryzysu migracyjnego, w tym napływem do Europy ponad miliona imigrantów z państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, który miał miejsce w 2015 roku. Szczególnie nagłościoną kwestią w polskim dyskursie publicznym w tym kontekście było podjęcie na forum Unii Europejskiej w 2015 roku decyzji o realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń przez poszczególne państwa europejskie – z przypisanymi liczbami osób poszukujących ochrony międzynarodowej, które miały przyjąć poszczególne państwa, w tym Polska¹. Wówczas też

¹ Pojęcie relokacji odnosi się do przemieszczenia cudzoziemca poszukującego ochrony międzynarodowej z państwa członkowskiego UE lub innego stosującego przepisy wspólnotowej polityki azylowej do innego

doszło do nieodnotowanej dotąd we współczesnym polskim dyskursie publicznym intensyfikacji obecności problematyki imigracji i polityki migracyjnej. Dla badacza imigracji była to bezprecedensowa okazja dostępu do bardzo obfitego materiału badawczego (tj. do przekazów publicznych/politycznych obecnych w głównym nurcie debaty publicznej skoncentrowanych na problematyce migracyjnej). Dominacja tematyki kryzysu migracyjnego w Europie nie tylko w polskim dyskursie publicznym o migracjach, ale w polskim dyskursie publicznym w ogóle spowodowała, że zdecydowałem się skoncentrować proces badawczy wyłącznie na kryzysie migracyjnym i jego rezonansie w polskim dyskursie publicznym trwającym od 2015 roku, ze szczególnym uwzględnieniem sporu wokół udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń. Jako górną granicę czasową zrealizowanych badań przyjąłem rok 2018. Uznałem, że trzyletni okres debaty publicznej na omawiany temat pozwoli na dokonanie pierwszej bardziej pogłębionej charakterystyki tej debaty. Ponadto, 28 czerwca 2018 roku miał miejsce szczyt Rady Europejskiej, na którym jednoznacznie zadeklarowano, że relokacje i przesiedlenia będą realizowane przez państwa wyłącznie na zasadzie dobrowolności, co złagodziło spór wokół tej kwestii.

Cele naukowe rozprawy. Pierwszym celem teoretyczno-metodologicznym rozprawy było opracowanie szczegółowych założeń teoretyczno-metodologicznych do analizy dyskursu publicznego prowadzonych na gruncie politologii. Należy zauważyć, że metoda analizy dyskursu jest wciąż traktowana marginalnie na gruncie nauk o polityce. Przykładowo Andrzej Jan Chodubski wymieniając główne metody badań politologicznych, dopiero opisując kategorię „pozostałe metody” wymienia metodę leksykalną, w której przedmiotem badania są przekazy językowe². Teun A. van Dijk wspomina o wielu dyscyplinach nauk humanistycznych i społecznych, z perspektywy których można podejmować analizy dyskursu. Badacz – uznając, że przekazy językowe są kluczowe dla procesów politycznych – stwierdza, że na liście dyscyplin wykorzystujących metodę analizy dyskursu wciąż nieobecne są nauki polityczne³. Jednocześnie o uznaniu metody analizy dyskursu na gruncie badań politologicznych świadczy fakt, że w opracowaniach metodologicznych dotyczących tej

państwa europejskiego stosującego te przepisy, natomiast pojęcie przesiedlenia – do przeniesienia z państwa trzeciego.

² A. J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004, s. 131.

³ T.A.van Dijk, *Badania nad dyskursem*, [w:] T.A.van Dijk (red.), *Dyskurs jako struktura i proces*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 37.

dyscypliny, pojawia się ona również *expressis verbis*⁴. W referowanej pracy chodziło zarówno o zdefiniowanie – z perspektywy politologicznej – głównych pojęć związanych z analizą dyskursu publicznego (takich jak np. dyskurs publiczny/polityczny, debata publiczna/polityczna, formacja dyskursywna, strategia dyskursywna itp.), pogłębione omówienie, jak i rozwinięcie założeń metody, jak i o zaproponowanie rozbudowanego zestawu praktycznych technik i narzędzi użytecznych do analizy debat politycznych, co wydaje się pierwszą tak obszerną próbą na gruncie polskiej politologii.

Drugim celem teoretyczno-metodologicznym niniejszej pozycji było krytyczne i polemiczne spojrzenie na – jak się wydaje – dominujące podejście do analizy dyskursu w naukach społecznych, a mianowicie tzw. Krytyczną Analizę Dyskursu (KAD; *Critical Discourse Analysis - CDA*). Centralnym punktem dla KAD jest twierdzenie, że nierówności społeczne reprodukowane są poprzez język, a zadaniem badacza ma być demaskowanie i walka z tymi nierównościami⁵. Analizy KAD zakładają z góry zaangażowanie badacza w walkę z daną strukturą dominacji. W referowanej pracy podjąłem polemikę z takim podejściem, twierdząc, że celowe mieszanie perspektywy ideologiczno-politycznej i naukowej nie służy tej drugiej i z założenia prowadzi do zbyt daleko idącej stronniczości analiz i nadinterpretacji przekazów dyskursywnych.

Trzecim celem teoretyczno-metodologicznym było osadzenie założeń teoretyczno-metodologicznych analizy dyskursu publicznego w szerszym kontekście teoretycznym. Założyłem bowiem, że analiza współczesnego dyskursu publicznego (a szczególnie dyskursu politycznego na tematy związane z imigracją) musi uwzględniać szersze odniesienie do takich kwestii, jak rola języka w dyskursie publicznym, rola mediów w tym dyskursie, czy krytyczna ocena wpływu mechanizmów społecznych – takich jak poprawność polityczna – na ten dyskurs. W związku z powyższym poświęciłem tym zagadnieniom oddzielne podrozdziały w książce odwołując się m.in. do źródeł językoznawczych czy medioznawczych. Takie interdyscyplinarne, a zarazem holistyczne spojrzenie służyło pogłębieniu analizy teoretyczno-metodologicznej, w celu sformułowaniu propozycji własnego podejścia do omawianej problematyki, które może być również wykorzystywane w innych analizach dyskursu.

⁴ Patrz np. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza dyskursu jako metoda w badaniach politologicznych*, [w:] A. Antoszewski, A. Dumala, B. Krauz-Mozer, K. Radzik (redakcja naukowa), *Teoretyczne i metodologiczne wyzwania badań politologicznych w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, s. 379-398.

⁵ Por. S. Titscher, M. Meyer, R. Wodak and E. Vetter, *Methods of Text and Discourse Analysis* (translated by B. Jenner), SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2000, s. 164, B. Jabłońska, *Krytyczna analiza dyskursu na przykładzie debaty „nicejsko-konstytucyjnej” w polskiej prasie*, [w:] A. Horolets (red.), *Analiza dyskursu w socjologii i dla socjologii*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 168.

Uważam, że stanowi ono również wkład w rozbudowanie perspektywy politologicznej o elementy dorobku innych dyscyplin naukowych.

Czwartym celem teoretyczno-metodologicznym było zilustrowanie głównych założeń i metod proponowanego podejścia teoretyczno-metodologicznego konkretnym badaniem dyskursu publicznego. Jednocześnie założyłem, że powinno być to badanie pogłębione, na podstawie którego odbiorca może poddać analizie i ocenie zarówno zaproponowane założenia, jak i użyteczność konkretnych technik i narzędzi analizy dyskursu publicznego. W ten sposób udało się ukazać bezpośrednią aplikacyjność zaproponowanego podejścia teoretyczno-metodologicznego. Połączenie obszernego omówienia pogłębionej perspektywy teoretyczno-metodologicznej z równie obszerną i pogłębioną egzemplifikacją jej zastosowania wskazuje również na oryginalność referowanej pozycji.

W tym miejscu pragnę przejść do omówienia celów poznawczych rozprawy. W prezentowanej pracy zaproponowałem podział na dwa typy pytań badawczych, tj. pytania dotyczące dyskursu (pytania o charakterze empirycznym) oraz pytania dotyczące przedmiotu dyskursu (pytania o charakterze kontekstowym). W centrum moich zainteresowań był polski dyskurs publiczny dotyczący kryzysu migracyjnego w Europie, ze szczególnym naciskiem na dyskurs wokół decyzji podjętych na forum Unii Europejskiej w 2015 roku dotyczących wdrożenia mechanizmu relokacji i przesiedleń osób poszukujących ochrony międzynarodowej. W związku z powyższym sformułowałem następujące pytania badawcze:

1. Jakich strategii dyskursywnych używano w polskim dyskursie publicznym o kryzysie migracyjnym w latach 2015-2018 w kontekście deklaracji dotyczącej udziału państwa polskiego w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń i jakie funkcje pełniły używane strategie?
2. Jaka była jakość polskiej debaty publicznej o kryzysie migracyjnym?
3. Jakie cechy dyskursu podnosiły jakość polskiej debaty publicznej o kryzysie migracyjnym?
4. Jakie cechy dyskursu obniżały jakość polskiej debaty publicznej o kryzysie migracyjnym?

Przyjąłem, że pojęcie strategii dyskursywnej oznacza długofalowy, do pewnego stopnia zaplanowany, kontrolowany i w końcu skonwencjonalizowany sposób posługiwania się środkami symbolicznymi (dyskursywnymi, językowymi, retorycznymi i in.) zmierzający do osiągnięcia określonego celu (którym w pierwszym rzędzie jest dominująca pozycja

własnej definicji sytuacji). Na potrzeby własnej analizy, przyjąłem typologię strategii dyskursywnych zaproponowaną przez Ruth Wodak, która wyodrębniła takie strategie, jak: nazywanie, orzekanie, argumentowanie, intensyfikacja/tłumienie oraz ramowanie/perspektywizacja⁶.

Pod pojęciem jakości debaty publicznej rozumiałem stopień wypełniania przypisanych do tej debaty modelowych funkcji oraz stopień spełniania modelowych kryteriów jej skuteczności i efektywności omawianych w literaturze przedmiotu. Wśród funkcji debaty publicznej można wymienić takie, jak m.in.: artikulacyjna (prezentacji stanowisk i poglądów), deliberatywna (stworzenie i organizacja forum dyskusji, wymiany argumentów), negocjowania i rozwiązania sporu, czy decyzyjna (podjęcia decyzji politycznych)⁷. Jeżeli chodzi o kryteria skuteczności i efektywności debaty publicznej, można wymienić, takie jak m.in.: siła sprawcza debaty (zgodność decyzji z konkluzjami), przestrzeganie przyjętych zasad i procedur, szybkość dojścia do decyzji, brak konieczności rychłej nowelizacji, dojście do lepszej definicji problemu i lepszych programów politycznych⁸. Ponadto wśród kryteriów tych należy wymienić: wzajemne słuchanie się przez uczestników debaty, racjonalność (w tym słuchanie ekspertów), dwustronna otwartość na zgłaszanie wątpliwości co do własnych stanowisk; trzymanie się faktów, adekwatne odnoszenie się do stanowiska interlokutora, unikanie określeń i słów obraźliwych dla interlokutora i etykietyzacji, czy szanowanie interlokutora⁹.

Poza postawieniem pytań badawczych, w rozprawie sformułowałem następującą hipotezę badawczą: wzrost poziomu polaryzacji stron w debacie publicznej wpływa na obniżenie poziomu jakości tej debaty, a w rezultacie jakości procesu decyzyjnego dotyczącego przedmiotu debaty.

W rozprawie postawiłem również następujące kontekstowe pytania badawcze dotyczące przedmiotu dyskursu tj. samego kryzysu imigracyjnego:

1. W jakim zakresie definiowanie sytuacji jako kryzysowej uzasadniała dynamika imigracji do Europy (w ujęciu statystycznym), a w jakim inne czynniki?

⁶ R. Wodak, *The discourse-historical approach*, [w:] R. Wodak, M. Meyer (ed.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2001, s. 73.

⁷ Por. A. Kampka, *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2014, s. 63-96.

⁸ J. Supińska, *Debata o polityce społecznej*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 214-215; S. Golinowska, Z. Morecka, W. Nieciński, B. Rysz-Kowalczyk, J. Supińska, T. Żukowski, *Dekada polskiej polityki społecznej. Od przełomu do końca wieku*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2000, s. 251.

⁹ M. Reisigl and R. Wodak, *Discourse and discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*, Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York 2001, s. 70-71.

2. Jakie czynniki wpływały na proces kształtowania polityki wobec kryzysu imigracyjnego na poziomie UE (a także jej wybranych państw)?
3. Jak na kryzys imigracyjny i dyskurs o kryzysie imigracyjnym zareagowała polska opinia publiczna?

Cele poznawcze rozprawy odnosiły się więc zarówno do pogłębienia wiedzy o polskim dyskursie publicznym dotyczących kryzysu imigracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem dyskursu wokół decyzji UE o wdrożeniu mechanizmu relokacji i przesiedleń, jak i do samego przedmiotu tego dyskursu, tj. kryzysu imigracyjnego oraz uwarunkowań, struktury i rezultatów procesów decyzyjnych dotyczących tego kryzysu, toczących się zarówno na poziomie Unii Europejskiej, jak i państwa polskiego. Wyszedłem bowiem z założenia, że pogłębionej analizie dyskursu publicznego powinna towarzyszyć pogłębiona analiza kontekstu społeczno-politycznego dyskursu. Analiza dyskursu ma bowiem charakter interpretacyjny, a interpretacje proponowane przez badacza zawsze odnoszą się do określonego kontekstu sytuacyjnego, czy szerzej – społeczno-politycznego. Tak rozbudowana analiza przedmiotu dyskursu (poza analizą samego dyskursu) wydaje się również podejściem oryginalnym na tle innych prac z zakresu analiz dyskursu.

Struktura pracy¹⁰. Część merytoryczna referowanej rozprawy składa się z trzech głównych części tematycznych (poza wprowadzeniem i zakończeniem). Pierwsza część poświęcona została aspektom teoretyczno-metodologicznym politologicznej analizy dyskursu publicznego w kontekście badań nad migracjami międzynarodowymi. Część ta została oparta na analizie polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu, przy czym przyjęto podejście krytyczno-polemiczne do analizowanych źródeł i przywoływanych perspektyw teoretycznych i badawczych.

Druga część książki poświęcona została omówieniu problematyki kryzysu imigracyjnego. Oparłem ją na analizie literatury oraz analizie danych zastanych związanych z kryzysem imigracyjnym. W wyniku analizy literatury dotyczącej migracji międzynarodowych, polityki imigracyjnej oraz kryzysu imigracyjnego w Europie zdefiniowałem tu także najważniejsze kategorie pojęciowe związane z imigracją i kryzysem imigracyjnym oraz zgromadziłem i przeanalizowałem główne dotychczasowe ustalenia badawcze dotyczące kryzysu imigracyjnego w Europie i prowadzonej wobec niego polityki.

¹⁰ W tym miejscu omawiam jedynie konstrukcję książki, natomiast zastosowane metody badawcze oraz wyniki zrealizowanych badań opisuję dalej.

W części tej poddałem również dokładnej analizie dotychczasowe badania nad polskim dyskursem publicznym (politycznym i medialnym) o kryzysie imigracyjnym w Europie, nie chcąc pominąć w rozprawie dorobku innych badaczy w tym zakresie. Fakt poświęcenia im należytej uwagi oraz syntetyczne ich zestawienie (zrekapitulowanie) w referowanym dziele, można – z jednej strony – uznać za próbę osiągnięcia najwyższego poziomu kompletności i rzetelności prowadzonych analiz własnych, a z drugiej – za podejście dość oryginalne w porównaniu do innych analiz dyskursu.

W części trzeciej książki omówione zostały wyniki własnych badań empirycznych nad polskim dyskursem publicznym na omawiany temat, przede wszystkim w kontekście sporu o udział państwa polskiego w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń. Analizie jakościowej poddałem wypowiedzi polityków w debatach parlamentarnych oraz wypowiedzi przedstawicieli szerszej kategorii elit symbolicznych w mediach. W książce szczegółowo opisałem metodę doboru przekazów do analizy.

Metody badawcze. Główną metodą wykorzystaną w rozprawie jest metoda analizy dyskursu. Metoda ta – czerpiąc zarówno z nauk społecznych jak i językoznawstwa – koncentruje się na przekazach semiotycznych (głównie językowych) i ma charakter interpretacyjny. Przyjęte podejście metodologiczne można określić jako politolingwistyczne. Podejście to zakłada, że istnieją różne dziedziny wiedzy (takie jak np. politologia i lingwistyka) i istnieje możliwość ich łączenia¹¹. Politolingwistyka (*politolinguistics*) jest perspektywą transdyscyplinarną łączącą politologię z retoryką oraz lingwistyką¹². Niniejsze opracowanie jest próbą takiego połączenia, przy założeniu, że dyscypliną reprezentowaną przez autora są nauki o polityce. W perspektywie politologicznej, analiza dyskursu służy jakościowej analizie przekazów politycznych w celu identyfikacji – w zależności od podejścia badacza – stanowisk (niekoniecznie formułowanych wprost) odnoszących się do określonego tematu debaty politycznej; sposobów postrzegania, definiowania, wnioskowania i wyrażania się o problemach społeczno-politycznych przez uczestników debaty publicznej; jawnych i ukrytych relacjach władzy i dominacji / podporządkowania występujących w życiu społeczno-politycznym; możliwych skutkach społeczno-politycznych określonego kształtu debaty publicznej. Metoda ta koncentruje się na wpływaniu na rzeczywistość społeczno-

¹¹ S. J. Rittel, *Komunikacja polityczna. Dyskurs polityczny. Język w przestrzeni politycznej*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2003, s. 14.

¹² M. Reisigl, *Analiza retoryki politycznej*, [w:] R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych* (tłumaczenie: D. Przepiórkowska), Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011, s. 153.

polityczną poprzez zachowania językowe (a także inne zachowania semiotyczne) w określonym kontekście. Metoda analizy dyskursu wykorzystywana jest przede wszystkim w części trzeciej książki, w której na wstępie charakteryzuję szczegółowo procedury badawcze zastosowane we własnych badaniach empirycznych.

Jako że tematem rozprawy jest dyskurs publiczny, analizę dyskursu traktuję jako główną metodę badawczą. W książce opisałem instrumentarium metodologiczne analizy dyskursu pozwalające na usystematyzowaną i pogłębioną analizę przekazów językowych formułowanych przez przedstawicieli elit symbolicznych (głównie polityków). W swoim podejściu metodologicznym przyjąłem, że osiągnięciu możliwie wysokiego stopnia rzetelności analizy służy m.in. operowanie możliwie nienacechowanymi kategoriami pojęciowymi oraz szerokie podejście opisowe do prezentowanych informacji i danych przed ich interpretacją. Zgodnie z postulatami formułowanymi przeze mnie również w poprzednich publikacjach nie stosuję ocennych kategorii pojęciowych charakterystycznych m.in. dla bieżących sporów politycznych (takich jak np. „mowa nienawiści” itp.), co szerzej uzasadniam w rozprawie.

Za dodatkowy wkład rozprawy do nauk o polityce (a w tym kontekście również szerzej - do nauk społecznych), uznać można z jednej strony podjęcie polemiki z głównymi założeniami podejścia KAD, a z drugiej – twórcze i pozbawione uprzedzeń wykorzystanie stosowanych w niej technik badawczych do badań opartych na odmiennych założeniach. Takie połączenie polemiki odnoszącej się do założeń oraz uznania użyteczności technik badawczych można uznać za swoistą oryginalność podejścia stosowanego w omawianej rozprawie.

W drugiej części rozprawy wykorzystałem metodę statystyczną. Przedstawiłem tu dane ilościowe dotyczące imigracji do Europy w okresie kryzysu migracyjnego (a także okresie poprzedzającym) w ujęciu dynamicznym, w celu identyfikacji głównych tendencji dotyczących skali i struktury imigracji do Europy. Również w drugiej części książki przedstawiłem wtórną analizę wyników ilościowych badań opinii publicznej nt. zagadnień związanych z kryzysem migracyjnym (także w ujęciu dynamicznym). Analiza ta służyła identyfikacji zakresu zbieżności opinii publicznej oraz opinii i stanowisk formułowanych w debacie publicznej o kryzysie migracyjnym. Dzięki wykorzystaniu metody statystycznej, główne zagadnienie stanowiące temat pracy (tj. dyskurs publiczny o kryzysie migracyjnym) zostało osadzone w szerszym kontekście społecznym. Określenie dynamiki skali napływu imigrantów do Europy pozwoliło na omówienie faktycznego charakteru kryzysu

imigracyjnego. Analiza wyników badań opinii publicznej umożliwiła z kolei diagnozę relacji między dyskursem elit symbolicznych o kryzysie imigracyjnym (w tym głównymi formacjami tego dyskursu) a opiniami dominującymi w społeczeństwie.

Inną metodą zastosowaną w drugiej części książki była analiza instytucjonalno-prawna. Podałem tu bowiem analizie obowiązujące i projektowane akty normatywne związane z kryzysem imigracyjnym, w celu charakterystyki polityki państwa, a także UE wobec kryzysu imigracyjnego. Analiza ta umożliwiła osadzenie głównego zagadnienia stanowiącego temat pracy w szerszym kontekście instytucjonalno-prawnym. Zastosowanie tej metody uznałem za konieczne, ponieważ wypowiedzi dyskursywne elit symbolicznych z jednej strony odnoszą się do konkretnej rzeczywistości instytucjonalno-prawnej, a z drugiej – rzeczywistość tę kształtują.

Zarówno w drugiej jak i trzeciej części książki wykorzystałem również metodę decyzyjną. Analizowane procesy społeczno-polityczne rozpatrywałem bowiem przez pryzmat procesu decyzyjnego dotyczącego działań podejmowanych wobec kryzysu imigracyjnego, czynników kształtujących ten proces oraz rezultatów podjętych decyzji – zarówno na poziomie państwowych ośrodków decyzyjnych jak i UE. Debatę publiczną, poprzez którą realizowany jest dyskurs publiczny o kryzysie imigracyjnym należy traktować jako kluczowy element procesu decyzyjnego – szczególnie w kontekście mechanizmu relokacji i przesiedleń. Przeprowadzona analiza jest więc w gruncie rzeczy analizą procesu dochodzenia do określonych rozwiązań (decyzji) politycznych. W książce omówiłem jednak również pozadyskursywne aspekty procesu decyzyjnego związanego z ustanowieniem i realizacją mechanizmu relokacji i przesiedleń, w tym poszczególne etapy dochodzenia do przyjętych rozwiązań i ich okoliczności (zarówno na poziomie europejskim, jak i państwowym). Zaprezentowałem również rezultaty podejmowanych decyzji – zarówno pod kątem stopnia ich realizacji (np. w kontekście liczby osób faktycznie relokowanych czy przesiedlonych w skali UE), jak i reakcji ośrodków decyzyjnych na zmieniające się okoliczności (w tym na decyzje innych uczestników procesów politycznych).

Osiągnięte wyniki. Na gruncie teoretyczno-metodologicznym zdefiniowałem podstawowe kategorie analizy dyskursu oraz zaprezentowałem założenia przyjętego podejścia teoretyczno-metodologicznego wraz z kompletnym instrumentarium badawczym. W oparciu o polską i zagraniczną analizę literatury przedmiotu, zaproponowałem m.in. własną definicję dyskursu, własną typologię dyskursu politycznego i medialnego, własną typologię wymiarów

realizacji polityki migracyjnej, własną propozycję typologii działań składających się na politykę wobec kryzysu migracyjnego, a także dwóch modelowych typów polityki państwa polskiego wobec kryzysu migracyjnego („polityki otwartości” i „polityki ostrożności”). Ponadto rozróżniłem kategorię pojęciową dyskursu publicznego i debaty publicznej. Opierając się na analizie literatury przedmiotu, przyjąłem, że dyskurs jest symbolicznym wyrazem myślenia, wiedzy i paradygmatu postrzegania świata. Poprzez dyskurs tworzone, przekazywane i utrwalane są znaczenia i ideologie. Pierwotnym narzędziem dyskursu jest język. Dla właściwego odczytania przekazów konieczne jest uwzględnienie kontekstu, w którym są wytwarzane. Dyskurs manifestuje się w tekstach (pisanych, mówionych), symbolicznych aktach wizualnych i fonicznych, a także w samej strukturze wykorzystywanego języka (czy szerzej – komunikacji). Dyskurs jest przy tym zjawiskiem zbiorowym. Dany dyskurs jest właściwy dla określonej zbiorowości społecznej. Różne dyskursy mają różną siłę oddziaływania (w zakresie dominacji nad innymi dyskursami i zdolności wpływania na szerszą – pozadyskursywną – rzeczywistość społeczną). W szerokim znaczeniu, pojęcie „dyskursu” (w liczbie pojedynczej) może być stosowane dla określenia ogółu dyskursów mających miejsce w danym miejscu i czasie. Przyjąłem, że określona rzeczywistość społeczna jest pierwotna wobec dyskursu, natomiast dyskurs (jako jej semiotyczny wymiar) wpływa na jej postrzeganie i przeobrażenia (kształtowanie). Dyskurs publiczny to dyskurs realizowany w sferze publicznej, kształtujący opinię publiczną i manifestujący się w debacie publicznej. Podkategorią dyskursu publicznego jest dyskurs polityczny, rozumiany – za M. Czyżewskim, S. Kowalskim i A. Piotrowskim – jako dyskurs realizowany przez elity symboliczne i odnoszący się do tematów politycznych¹³. Kategoria debaty publicznej ma węższy zakres znaczeniowy niż kategoria dyskursu. Debaty publiczne z jednej strony są uwarunkowane dyskursywnie, a z drugiej – w ich ramach manifestują się, ścierają, a także kreowane są dyskursy. W niniejszej pracy przyjąłem – za J. Supińską i T. Żukowskim – że debata publiczna to zorganizowana dyskusja o charakterze publicznym zorientowana na podjęcie decyzji politycznej¹⁴. W podejściu upraszczającym, kategoria dyskursu publicznego może być stosowana zamiennie z kategorią debaty publicznej – jako

¹³ M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski, *Wprowadzenie*, [w:] M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski (red.), *Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 25.

¹⁴ S. Golinowska, Z. Morecka, W. Nieciński, B. Rysz-Kowalczyk, J. Supińska, T. Żukowski, *Dekada...*, *op.cit.*, s. 228-229.

pewien skrót myślowy. Wówczas do określenia debaty publicznej stosuje się pojęcie dyskursu publicznego w jego wąskim znaczeniu.

Na podstawie szerokiej analizy literatury dotyczącej dyskursu, językoznawstwa, retoryki i erystyki, nauk o komunikowaniu, czy psychologii społecznej, w pierwszej części książki udało mi się zidentyfikować obszerny zbiór zachowań językowych służących realizacji poszczególnych strategii dyskursywnych w debatach politycznych. Ponadto zaproponowałem własną typologię zabiegów retorycznych i erystycznych służących realizacji strategii dyskursywnych, składającą się z następujących elementów: zabiegi argumentacyjne; zabiegi stylistyczne/językowe; generalizacje, analogie, założenia i przemilczenia; komunikaty pozorujące; komunikaty odpierające, rozbrajające i ucieczkowe; metafory i metonimie; presupozycje i implikatury. Do każdego typu przypisałem konkretne zachowania retoryczne i erystyczne. W ten sposób w jednej publikacji zgromadzone zostało instrumentarium (rodzaj „skrzynki z narzędziami”) możliwe do wykorzystania również w innych analizach dyskursu publicznego/politycznego, co można uznać za wkład referowanej pozycji do uszczegółowienia metody analizy dyskursu w ramach badań politologicznych.

Na gruncie poznawczym, przeprowadzona analiza pozwoliła odpowiedzieć na wszystkie pytania badawcze oraz potwierdzić sformułowaną hipotezę badawczą. Jeżeli chodzi o pierwsze kontekstowe pytanie badawcze (w jakim zakresie definiowanie sytuacji jako kryzysowej uzasadniała dynamika migracji do Europy, a w jakim inne czynniki?), należy stwierdzić, że o ile w roku 2015 rozmiary migracji uzyskały bardzo dużą skalę (co niewątpliwie wywołało stan kryzysowy), o tyle w kolejnych latach odnotowano ich istotny spadek. Z przeprowadzonych analiz wynika, że kryzys migracyjny po 2015 roku wynikał nie tyle ze wzrostu skali napływu imigrantów, co z politycznych, społecznych, czy kulturowo-cywilizacyjnych uwarunkowań i następstw procesów mających miejsce we wspomnianym roku. Zmniejszenie się skali migracji po 2015 roku nie oznaczało końca problemów związanych z potencjalnymi kolejnymi falami masowych migracji do Europy z państw azjatyckich i afrykańskich, bowiem żaden czynnik generujący nasilenie migracji do Europy nie uległ zasadniczej zmianie. Ponadto różnice stanowisk poszczególnych państw europejskich w kwestii polityki migracyjnej UE wciąż osłabiają zdolność UE do wypracowania skutecznych strategii radzenia sobie z masowymi napływami migracyjnymi.

Jeżeli chodzi o drugie kontekstowe pytanie badawcze (jakie czynniki wpływały na proces kształtowania polityki wobec kryzysu migracyjnego na poziomie UE, a także jej wybranych państw?) należy zaznaczyć, że był to proces chaotyczny, wywołujący kryzys

polityczny wewnątrz UE, uwarunkowany w dużej mierze działaniami i zaniechaniami kanclerz Niemiec. Jak wynika z analizy dostępnych źródeł, politykę niemiecką w tym zakresie cechowało uchylanie się od podejmowania kluczowych decyzji przez głównych aktorów politycznych oraz kierowanie się bardziej względami propagandowymi niż wymogami racjonalności decyzyjnej. Istotnym czynnikiem warunkującym politykę UE wobec kryzysu migracyjnego był konflikt interesów występujący pomiędzy poszczególnymi grupami państw, co szeroko opisano w książce. Zauważyć należy, że stopniowa utrata kontroli nad procesami związanymi z imigracją na poziomie poszczególnych państw, powodowała tendencję do „zaostrażania” krajowych polityk migracyjnych, czego najbardziej wyrazistym przykładem są Włochy.

Jeżeli chodzi o trzecie kontekstowe pytanie badawcze (jak na kryzys migracyjny i dyskurs o kryzysie migracyjnym zareagowała polska opinia publiczna?), należy stwierdzić, że wśród badanych respondentów dominowały opinie zbieżne z przekazami dyskursywnymi przeciwników udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń, a zarazem zwolenników tzw. „polityki ostrożności”. Kwestia ta została szerzej i w ujęciu dynamicznym opisana w książce. Poddając wtórnej interpretacji wyniki badań opinii publicznej, zauważyłem, że zgeneralizowane opinie Polaków nt. przyjmowania uchodźców do Polski były silnie uwarunkowane polityką UE w tym zakresie. Analiza wyników różnych badań opinii publicznej pozwala uznać za wysoce prawdopodobne, że istotna grupa respondentów odpowiadając na pytania dotyczące stosunku do przyjmowania uchodźców w ogóle utożsamiała zgeneralizowaną kategorię „uchodźców” z osobami podlegającymi relokacji i przesiedleniom bądź z muzułmanami. Takie ustalenie badawcze nakazuje szczególnie ostrożną interpretację wyników badań opinii publicznej dotyczących zgeneralizowanego stosunku do uchodźców.

Poszukując odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze o charakterze empirycznym (jakich strategii dyskursywnych używano w polskim dyskursie publicznym o kryzysie migracyjnym i jakie funkcje pełniły te strategie?), zidentyfikowałem łącznie 13 strategii ramowania¹⁵ („kadrowania”) problematyki kryzysu migracyjnego w polskim dyskursie publicznym w kontekście relokacji i przesiedleń, w tym siedmiu stosowanych przez zwolenników udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń oraz sześciu stosowanych przez przeciwników tego udziału. Ponadto udało się zidentyfikować łącznie 89

¹⁵ Kategoria ramowania została szczegółowo omówiona w rozprawie. W uproszczeniu, rama oznacza tu przedstawienie tematu w określonej perspektywie.

toposów¹⁶ (schematów argumentacyjnych) w analizowanym dyskursie, w tym 44 toposy stosowane przez zwolenników udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń i 45 toposów stosowanych przez przeciwników tego udziału. Zarówno ramy, jak i toposy wykorzystywane przez uczestników dyskursu wskazują na całkowicie odmienne definiowanie sytuacji przez różne strony sporu politycznego dotyczącego omawianego tematu. Dominującymi ramami w przypadku zwolenników systemu relokacji i przesiedleń były rama kryzysu humanitarnego i rama wspólnotowości i wzajemnej zależności państw UE, natomiast w przypadku przeciwników – rama zewnętrznego nacisku i konieczności obrony suwerenności narodowej oraz rama bezpieczeństwa i zagrożeń. W ramie kryzysu humanitarnego dominującym toposem był topos solidarności międzyludzkiej wobec uchodźców, natomiast w ramie wspólnotowości i wzajemnej zależności państw UE – topos solidarności i zobowiązań wobec UE. Z kolei w ramie zewnętrznego nacisku i konieczności obrony suwerenności narodowej, dominującym toposem był topos dyktatu unijnego, natomiast w ramie bezpieczeństwa i zagrożeń – topos zagrożenia porządku cywilizacyjnego, kulturowego i obyczajowego (w tym przede wszystkim wynikającego z faktu, że większość imigrantów stanowią muzułmanie), a także topos zagrożenia terroryzmem. Zidentyfikowane ramy i toposy przenikały się nawzajem, nie zawsze były formułowane wprost i często manifestowały się równolegle w ramach pojedynczej wypowiedzi. Ich wyodrębnienie pozwoliło w sposób możliwie kompletny naszkicować obraz polskiej debaty publicznej o kryzysie migracyjnym w kontekście decyzji dotyczących realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że stosowano zróżnicowane strategie nazywania, choć w jednej kwestii zidentyfikowano podobieństwo między zwolennikami i przeciwnikami udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń. Chodzi tu mianowicie o dość swobodne, wręcz synonimiczne traktowanie nominacji „uchodźcy” i „migranci”. Jeżeli chodzi o strategie nazywania imigrantów i procesów imigracji, a także strategie orzekania w tym zakresie, przeciwnicy relokacji wykazywali większy radykalizm w doborze środków retorycznych. Sporadycznie uciekano się do nominacji i charakterystyk obraźliwych czy wręcz dehumanizujących. Z drugiej strony zwolennicy relokacji i przesiedleń wydawali się bardziej radykalni w nazywaniu swoich oponentów politycznych oraz w stosowaniu strategii orzekania o tych oponentach, w określony sposób kwalifikując semantycznie ich zachowania.

¹⁶ Kategoria toposu również została szczegółowo omówiona w rozprawie. W uproszczeniu, topos oznacza tu sposób doboru argumentacji przy uzasadnianiu swojego stanowiska.

Po obu stronach sporu występowały zachowania populistyczne, co również zostało szerzej omówione w książce.

Jeżeli chodzi o kolejne pytania badawcze (jaka była jakość polskiej debaty publicznej o kryzysie migracyjnym?; jakie cechy dyskursu podnosiły tę jakość, a jakie ją obniżały?), należy stwierdzić, że debata niewątpliwie pełniła funkcję artikulacyjną (na omawiany temat manifestowane było szerokie spektrum poglądów). Wydaje się, że istniała szeroka przestrzeń do głoszenia różnych poglądów i ocen sytuacji, co jest cechą podnoszącą jakość debaty. Pewnym kosztem takiego otwarcia debaty była występująca niekiedy nadmierna jej radykalizacja. W dużo mniejszym stopniu realizowana była funkcja deliberatywno-dialogowa. Wysoki poziom emocji w debacie istotnie ograniczał jej funkcję poznawczo-analityczną (choć pojawiały się także argumenty rzeczowe), a narastanie antagonizmów między stronami debaty w zasadzie wykluczało funkcję negocjowania i rozwiązania sporu. Wyodrębnione dwie główne strony sporu posługiwały się innymi definicjami omawianego problemu. Obie stosowały też redukcjonistyczne generalizacje, sprowadzając dyskurs o kryzysie migracyjnym do jednego wątku lub jednej grupy imigrantów. Zwolennicy udziału Polski w realizacji mechanizmu relokacji i przesiedleń sprowadzali debatę do problematyki osób uciekających przed prześladowaniami i przed wojną, przeciwnicy – do problematyki zagrożenia islamizacją, terroryzmem, czy – szerzej – naruszeniem istniejącego ładu społeczno-kulturowego. Strona zwolenników starała się więc koncentrować debatę na sporze o zasadność solidarnego świadczenia pomocy humanitarnej, natomiast strona przeciwników – na konieczności obrony przed zagrożeniami.

W omawianej debacie zabrakło umiejętności słuchania i głębszej refleksji nad językiem – niekiedy padały zbyt radykalne, stygmatyzujące oskarżenia wzajemne formułowane przez strony debaty, niekiedy zbyt radykalne nominacje (etykiety). Polska debata publiczna o kryzysie migracyjnym była zdecydowanie bardziej narażona na czynniki (cechy dyskursu) obniżające niż podnoszące jej jakość. Hipoteza badawcza mówiąca, że wzrost poziomu polaryzacji stron w debacie publicznej wpływa na obniżenie poziomu jakości tej debaty, a w rezultacie jakości procesu decyzyjnego dotyczącego przedmiotu debaty, znalazła potwierdzenie w rezultatach przedstawionych w rozprawie studiów i analiz empirycznych. Dobór strategii dyskursywnych i środków językowych przez strony sporu prowadził do wytworzenia się debaty „bezdyskursywnej” (tj. wykluczającej możliwość rzeczowego sporu i wolę porozumienia się – choćby w ograniczonym zakresie).

„Bezdiskursywna” debata ograniczała racjonalną komunikację między uczestnikami sporu, obniżając tym samym jakość procesu decyzyjnego w odniesieniu do kryzysu imigracyjnego.

Pogłębiona charakterystyka polskiego dyskursu publicznego o kryzysie imigracyjnym może stanowić wkład w dążenie do racjonalizacji tego dyskursu. Żywię nadzieję, że poza walorami naukowymi rozprawy, może się ona przyczynić do podniesienia jakości debaty politycznej - poprzez ukazanie jej słabości.

Podsumowując charakterystykę prezentowanej pozycji naukowej warto zwrócić uwagę nie tylko na jej nowatorskość, oryginalność czy obszerność analizy na różnych płaszczyznach, ale również na aktualność podejmowanego tematu badań. Według mnie jest to bowiem pierwsze tak rozbudowane (kompleksowe) badanie polskiego dyskursu publicznego o kryzysie imigracyjnym. Dodatkowym jego walorem jest fakt realizacji badania w okresie trzech lat. Jednocześnie pragnę zauważyć, że prezentowana publikacja jest zwieńczeniem mojej wieloletniej pracy naukowo-dydaktycznej opartej na dwóch głównych filarach, tj. 1) badaniach migracji międzynarodowych i polityki migracyjnej oraz 2) komunikacji społeczno-politycznej.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych)

Publikacje naukowe i specjalistyczne. W swoim dorobku po uzyskaniu stopnia doktora – poza publikacją scharakteryzowaną w punkcie czwartym – mam 2 książki autorskie, 2 książki pod współredakcją, 2 opracowania zwarte (w tym jedno współautorskie), 15 rozdziałów w książkach lub artykułów naukowych (w tym 1 współautorski), 17 autorskich lub współautorskich raportów z badań, 6 autorskich lub współautorskich ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie oraz 8 autorskich artykułów popularyzatorskich. Wśród publikacji tych znalazły się również opracowania w języku niemieckim i angielskim.

Przed uzyskaniem stopnia doktora w październiku 2008 roku opublikowałem 11 rozdziałów w książkach i artykułów naukowych, jedną recenzję książki w czasopiśmie naukowym, jedno współautorskie sprawozdanie z konferencji w czasopiśmie naukowym, przygotowałem 3 książki pod współredakcją, a także byłem autorem lub współautorem 7 raportów z badań. Ponadto ukazało się 7 opracowanych przeze mnie przekładów artykułów naukowych z języka angielskiego lub niemieckiego na język polski.

Moje najważniejsze publikacje naukowe po uzyskaniu stopnia doktora, mieściły się w następujących obszarach badawczych:

- 1) migracje międzynarodowe i polityka migracyjna,
- 2) stosunki narodowościowo-etniczne,
- 3) komunikacja społeczno-polityczna i dyskurs publiczny,
- 4) polityka społeczna (szczególnie w obszarze rynku pracy i integracji społecznej).

Moją pierwszą autorską książką opublikowaną po uzyskaniu stopnia doktora była książka pt. *Między swojskością a obcością. Imigranci z Armenii w Polsce* (Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2008, 318 stron) oparta na pracy doktorskiej. W książce omówiłem dzieje imigracji Ormian do Polski oraz aktualną sytuację społeczną imigrantów ormiańskich w Polsce w świetle własnych badań empirycznych (wywiadów z imigrantami). Na podstawie wyników przeprowadzonych badań sformułowałem wnioski dla polityki społecznej. Była to pierwsza tak kompleksowa publikacja dotycząca współczesnej imigracji z Armenii do Polski. W 2009 roku opublikowałem książkę pt. *Obcość etniczna w perspektywie socjologiczno-politologicznej* (Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, 204 strony), stanowiącą przegląd ujęć teoretycznych dotyczących kategorii obcości (głównie obecnych w socjologii i politologii) wraz z autorskim komentarzem oraz autorską propozycją „paradygmatu obcości etnicznej”, analizą rozmaitych mechanizmów społecznych związanych z obcością oraz etniczno-narodowego wymiaru obcości – szczególnie interesującego z politologicznego punktu widzenia. Książka była skierowana do osób podejmujących tematykę migracji międzynarodowych i stosunków narodowościowo-etnicznych, a także - jako pomoc dydaktyczna - do studentów takich kierunków, jak politologia, socjologia, polityka społeczna, stosunki międzynarodowe, antropologia kulturowa itp. Stanowiła istotne rozszerzenie rozważań teoretycznych zawartych w książce poświęconej imigracji ormiańskiej do Polski.

W kolejnych latach kontynuowałem swoje zainteresowanie imigracją ormiańską w Polsce. W 2014 roku opublikowałem rozdział pt. *Ormianin w Polsce czyli kto? Mniejszość ormiańska i jej relacje ze współczesnymi imigrantami z Armenii* w książce pod redakcją Beaty Machul-Telus, pt. *Ormianie* (Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014, recenzent: prof. dr hab. Andrzej Chodubski, s. 99-117), natomiast w 2016 roku – rozdział w języku angielskim (oryginalnie opracowany przeze mnie w tym języku) pt. *The Post-Soviet Armenian Immigration to Poland* w anglojęzycznej książce pod redakcją Konrada Siekierskiego oraz Stefana Troebsta, pt. *Armenians in post-socialist Europe* (Böhlau Verlag Köln Weimar Wien, 2016, s. 143-158). Na dwie ostatnie publikacje składały się rekapitulacja wcześniejszych badań prowadzonych przeze mnie wśród imigrantów ormiańskich oraz ormiańskiej

mniejszości narodowej w Polsce oraz aktualizacja informacji na temat sytuacji tych grup. Jak sądzę, publikacje te świadczą o ciągłości moich zainteresowań badawczych; ponadto przyniosły one uzupełnienie wiedzy o Ormianach w Polsce o aktualne informacje w kilka lat po opublikowaniu przeze mnie kompleksowych wyników badań na ten temat. Publikacja druga przyczyniła się dodatkowo do przybliżenia wiedzy o Ormianach w Polsce czytelnikowi zagranicznemu.

Warto zaznaczyć, że moje zainteresowania kwestiami migracji międzynarodowych czy stosunków etniczno-narodowych i polityk prowadzonych w tym zakresie nie ograniczała się wyłącznie do społeczności ormiańskiej. W 2012 roku w rezultacie współpracy polsko-niemieckiej (Uniwersytetu Warszawskiego i Fachhochschule Köln), opublikowałem np. rozdział pt. *Integracja różnych grup etnicznych i narodowych w Polsce*, w książce pod redakcją Grażyny Firlit-Fesnak, Emilii Jaroszewskiej i Helgi Oberloskamp, pt. *Integracja społeczna jako wyzwanie dla polityki społecznej i pracy socjalnej* (Oficina Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Adam Kurzynowski, s. 305-318). Książka została opublikowana w języku polskim oraz niemieckim¹⁷. W rozdziale tym naszkicowałem syntetyczny obraz sytuacji mniejszości narodowych oraz cudzoziemców i imigrantów w Polsce oraz pokrótce scharakteryzowałem sytuację takich grup, jak Ukraińcy, Wietnamczycy, Ormianie i Czeczeni.

Kontynuowałem również zainteresowania teoretycznymi aspektami obcości – szczególnie w powiązaniu z migracjami międzynarodowymi i stosunkami narodowościowo-etnicznymi ujmowanymi z perspektywy politologicznej. Wyrazem kontynuacji tych zainteresowań było opublikowanie rozdziału pt. *Marginalizacja i wykluczenie a obcość* w książce naukowej pod redakcją Ryszarda Szarfenberga, Cezarego Żołędowskiego i Marii Theiss, pt. *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Perspektywa poznawcza* (Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2010, s. 173-185, recenzent: prof. Jolanta Grotowska-Leder). W rozdziale tym - napisanym z perspektywy polityki społecznej - zestawilem ze sobą kategorię obcości oraz marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz wskazałem na różnice i podobieństwa między nimi. Rozdział ten stanowił oryginalną próbę wprowadzenia kategorii obcości do rozważań teoretycznych nad marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Podjąłem również próbę ukazania aplikacyjności kategorii obcości na gruncie teorii

¹⁷ Wersja niemiecka: Ł. Łotocki, *Integration von verschiedenen ethnischen und nationalen Gruppen in Polen*, [w:] G. Firlit-Fesnak, E. Jaroszevska, H. Oberloskamp (Red.), *Soziale Integration als Herausforderung für die Sozialpolitik und Sozialarbeit*, Oficina Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012 (s. 319-334).

stosunków międzynarodowych, czego wyrazem było opublikowanie artykułu pt. „*Obcość jako kategoria analityczna w stosunkach międzynarodowych*”, w czasopiśmie naukowym *Stosunki Międzynarodowe* [t. 41 (nr 1-2)/2010, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010]. Referowane publikacje dotyczące teoretycznych aspektów obcości miały wspólny rdzeń dotyczący tej kategorii z jednoczesną próbą ukazania jej związków z daną subdyscypliną politologii (czy to polityką społeczną, czy stosunkami międzynarodowymi).

Po uzyskaniu stopnia doktora, byłem również współredaktorem naukowym dwóch książek naukowych, tj. 1) *Imigranci w polskim dyskursie publicznym* (redakcja naukowa wspólnie z Grażyną Firlit-Fesnak, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2014, 260 stron, recenzja wydawnicza: dr hab. prof. UW Wojciech Łukowski) oraz 2) *Europejskie polityki migracyjne. Stare dylematy, nowe wyzwania* (redakcja naukowa wspólnie z Grażyną Firlit-Fesnak i Piotrem W. Zawadzkiem, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2016, 216 stron, recenzje wydawnicze: prof. dr hab. Antoni Rajkiewicz, dr hab. prof. UW Wojciech Łukowski). W pierwszej z nich zamieściłem trzy autorskie rozdziały, tj. 1) *Rola dyskursu publicznego w kształtowaniu relacji między imigrantami a społeczeństwem przyjmującym* (s. 15-41); 2) *O mediach elektronicznych i metodologii ich badania* (s. 145-160); 3) *Migracje, imigranci i stosunki etniczne w mediach elektronicznych na przykładzie programu telewizyjnego „Info-Dziennik”* (s. 161-189). Pierwszy z wymienionych rozdziałów miał charakter teoretyczny, drugi - metodologiczny, natomiast trzeci - empiryczny. Jednocześnie wszystkie trzy rozdziały – stanowiąc niejako spójną całość – można uznać za wkład autora do politologicznych badań nad dyskursem. Był to jednocześnie wkład różniący się od tego zaprezentowanego w pozycji naukowej zreferowanej w poprzednim punkcie. Przedmiotem badań i analiz były tu bowiem przekazy medialne jako całości, a nie wypowiedzi przedstawicieli elit symbolicznych. Ponadto prowadzona analiza miała charakter multimodalny (badano współoddziaływanie języka, narracji, obrazu, dźwięku itp.). Warto też zauważyć, że badanie empiryczne było prowadzone przed nadejściem kryzysu migracyjnego i dotyczyło okresu, w którym temat migracji międzynarodowych stanowił margines ówczesnego dyskursu publicznego. Wszystkie ww. rozdziały autorskie w książce poświęconej dyskursowi publicznemu o imigrantach dotyczyły zagadnień związanych z badaniami nad dyskursem, a analizy i uwagi teoretyczno-metodologiczne tam zawarte zostały następnie wykorzystane i jednocześnie znacznie rozbudowane w książce zreferowanej w poprzednim punkcie. W drugiej z przywołanych książek (*Europejskie polityki migracyjne. Stare dylematy, nowe wyzwania*), opublikowałem autorski rozdział pt. *Imigranci i polityka*

imigracyjna na Półwyspie Apenińskim (s. 139-167), w którym obok analizy włoskiej polityki imigracyjnej, zamieściłem podrozdział pt. *Sytuacja i polityka Włoch w obliczu kryzysu imigracyjnego* (s. 158-163). Opracowanie to ukazało szerszą perspektywę włoskiej polityki wobec imigracji na przestrzeni lat oraz jej powiązanie z reakcją na kryzys imigracyjny, co jest szczególnie istotne biorąc pod uwagę, że Włochy były jednym z państw pierwszego kontaktu z imigrantami napływającymi w związku z tym kryzysem. Kontekst kryzysu imigracyjnego był również istotny przy publikacji współautorskiego rozdziału (wspólnie z Cezarym Żołędowskim), pt. *Erozja paradygmatu wielokulturowości. Przekształcenia polityk multikulturalizmu w Europie* w książce pod redakcją Anity Adamczyk, Andrzeja Saksona oraz Cezarego Trosiaka, pt. *Polityczne i społeczne aspekty wielokulturowości. Migracje i mniejszości* (Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016, recenzent: prof. dr hab. Tadeusz Wallas, s. 393-409). Moim wkładem do tej publikacji była propozycja spojrzenia na zagadnienie wielokulturowości z szerszej perspektywy teoretycznej oraz z naukowego dystansu oraz próba rekonstrukcji głównych założeń (w tym cech konsekwentnych) swoistego paradygmatu wielokulturowości. W publikacji opisałem także syntetycznie ewolucję obecności paradygmatu wielokulturowości w europejskim dyskursie publicznym, a szczególnie w komunikacji medialnej i politycznej, z uwzględnieniem kontekstu wydarzeń mających miejsce w związku z trwającym kryzysem imigracyjnym. Dwie zreferowane powyżej publikacje dały mi szerszą perspektywę poznawczą na kryzys imigracyjny, w trakcie przygotowywania książki zreferowanej w punkcie 4.

Poza wymienionymi publikacjami, opublikowałem także inne raporty i artykuły poświęcone tematyce migracji międzynarodowych (współpracując z różnymi podmiotami, w tym np. Instytutem Spraw Publicznych, Stowarzyszeniem Interwencji Prawnej, niemieckim periodykiem poświęconym sprawom polskim – *Polen-Analysen*¹⁸ i in.).

Jeżeli chodzi o problematykę związaną z migracjami międzynarodowymi i stosunkami narodowo-etnicznymi przez cały okres po uzyskaniu stopnia doktora pogłębiałem moje zainteresowania naukowe dotyczące polityki imigracyjnej na poziomie Polski, a także innych państw europejskich oraz Unii Europejskiej. Ponadto pogłębiałem zainteresowanie sytuacją społeczności ormiańskiej w Polsce oraz zagadnieniami teoretycznymi związanymi z tematyką etniczności. Jednocześnie istotnie rozszerzyłem moją aktywność naukową o zagadnienia związane z analizami dyskursu publicznego - szczególnie w kontekście migracji

¹⁸ <http://www.laender-analysen.de/polen/>.

międzynarodowych i polityki migracyjnej. Jakkolwiek we wcześniejszych moich publikacjach kategoria dyskursu publicznego była obecna (szczególnie w aspekcie jego postrzegania przez odbiorców), a kwestie komunikacji politycznej zajmowały mnie już od czasu studiów, szczegółowe analizy dyskursu stały się przedmiotem mojej aktywności po uzyskaniu stopnia doktora. Jak wynika z powyższego, moje publikacje dotyczące zagadnienia migracji i etniczności zarówno dostarczały aktualnych danych i informacji z tego zakresu, jak i obejmowały omówienie wyników badań empirycznych, czy sformułowanie propozycji teoretycznych.

Opublikowałem również kilka opracowań powiązanych bezpośrednio lub pośrednio z zagadnieniami komunikacji społeczno-politycznej – nie dotyczących tematyki migracji międzynarodowych i stosunków etnicznych. Pierwszą pozycją był rozdział pt. *Marketing społeczny wobec przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu*, w książce pod redakcją Ryszarda Szarfenberga, Cezarego Żołędowskiego i Marii Theiss, pt. *Polityka publiczna wobec ubóstwa i wykluczenia społecznego* (Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2010, recenzent: prof. Jerzy Krzyszkowski, s. 250-266). Drugą - rozdział pt. *Marketing w lokalnej polityce społecznej*, w książce pod redakcją Barbary Rysz-Kowalczyk, pt. *Polityka społeczna gmin i powiatów. Kompendium wiedzy o instytucjach i procedurach* (Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011, recenzent: prof. dr hab. Zbigniew Kiełmiński, s. 239-255). W obu pozycjach przedstawiłem rolę komunikowania marketingowego w realizowaniu polityki społecznej, w tym w przeciwdziałaniu ubóstwu. Publikacje te służyły też jako pomoce dydaktyczne dla studentów uczestniczących w prowadzonych przeze mnie zajęciach dydaktycznych z marketingu społecznego i *public relations*. Zagadnienia komunikacji społeczno-politycznej poruszyłem również w dwóch innych opracowaniach. W 2012 roku opublikowałem artykuł naukowy, pt. *Barwy jesieni życia. O społeczno-kulturowym obrazie starości* (*Problemy Polityki Społecznej. Studia i dyskusje*, nr 17/2012, s. 131-146). W artykule tym opisałem konstruowanie wizerunku starości i ludzi starych w języku oraz w szerszej przestrzeni symbolicznej, tj. w reklamie, przekazach medialnych i komunikacji politycznej. Refleksja nad kategorią starości w dyskursie pozwala lepiej zrozumieć zarówno pozycję ludzi starych w społeczeństwie, jak i uwarunkowania wpływające na politykę wobec osób osiągających tę fazę życia. Również w 2012 roku opublikowałem rozdział pt. *Promocja naiwności - o prezydencji w perspektywie społecznej* w książce pod redakcją Cezarego Żołędowskiego, pt. *Polska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia w perspektywie politologicznej i medialnej* (Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa

2012, recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Sergiusz Wasiuta, s. 137-156). W rozdziale tym wśród zaproponowanych pięciu ujęć społecznych tematyki polskiej prezydencji w Radzie UE omówiłem m.in. sposób przedstawiania prezydencji społeczeństwu przez polityków oraz media. Jakkolwiek kwestie komunikacji społeczno-politycznej stanowiły przedmiot moich zainteresowań również przed uzyskaniem stopnia doktora (na co wskazuje np. mój dorobek dydaktyczny), po uzyskaniu przeze mnie stopnia doktora nastąpiło rozszerzenie o te zagadnienia mojej aktywności publikacyjnej. Publikacje te dostarczały wiedzy o różnych aspektach komunikowania w kontekście realizacji różnych polityk szczegółowych.

W pozostałej działalności publikacyjnej, dużo uwagi poświęcałem zagadnieniom szerzej rozumianej polityki społecznej, w tym przede wszystkim polityki rynku pracy, a także polityki w zakresie rewitalizacji w kontekście integracji społecznej. Opracowałem m.in. publikację zwaną pt. *Przewodnik po badaniach Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy* (Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa 2015, stron 73). Byłem także głównym współautorem publikacji pt. *Modelowy Standard Aktywnej Integracji* opracowanej na podstawie konkluzji z pilotażu programów „rewitalizacji społecznej” przygotowanej na zlecenie Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (2015, recenzenci: prof. dr hab. Grażyna Firlit-Fesnak, prof. UAM dr hab. Sławomir Banaszak). Kwestie polityki rynku pracy oraz rewitalizacji w kontekście społecznym stanowiły nowe obszary badawcze, w które zaangażowałem się po uzyskaniu stopnia doktora uczestnicząc w projektach badawczych realizowanych na zlecenie instytucji realizujących działania praktyczne z tego zakresu. Moje publikacje z zakresu polityki rynku pracy służyły dostarczeniu wiedzy o lokalnych rynkach pracy, w tym o strukturze popytu na pracę, oczekiwaniach różnych grup docelowych od Publicznych Służb Zatrudniania i in. Moje analizy dotyczące rewitalizacji dostarczyły praktycznych informacji o modelowych działaniach przetestowanych w praktyce służących integracji społecznej, przy czym chodziło tu o szeroki zakres działań - od etapu planowania programów rewitalizacyjnych po etap ich ewaluacji *ex-post*.

Uważam, że omówione powyżej publikacje wskazują na spójność, ciągłość i stałe pogłębianie moich zainteresowań naukowych. Pragnę także zaznaczyć aktualność podejmowanej przeze mnie problematyki badawczej, oryginalność ujmowania podejmowanych tematów, a także fakt poszerzania moich zainteresowań o nowe obszary problemowe.

Projekty badawcze. Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłem łącznie w 22 projektach badawczych realizowanych zarówno na uczelni, jak i poza nią. Przed

uzyskaniem stopnia doktora uczestniczyłem łącznie w realizacji 6 projektów badawczych. Projekty badawcze, w których brałem udział można uszeregować tematycznie wg czterech kategorii, tj. 1) migracje międzynarodowe, 2) rynek pracy, 3) rewitalizacja oraz 4) inne.

Jeżeli chodzi o projekty przypisane do kategorii „migracje międzynarodowe”, pragnę zauważyć, że jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora uczestniczyłem w dwóch dużych międzynarodowych projektach badawczych. Pierwszym z nich był projekt pn. *The European Dilemma: Institutional Patterns and Politics of 'Racial' Discrimination* (Workpackages: 1, 2, 3) realizowany w latach 2002–2004 przez Instytut Polityki Społecznej UW (z ramienia którego koordynatorem była prof. dr hab. Jolanta Supińska). Projekt był realizowany w ramach Piątego Program Ramowego UE, a instytucją koordynującą był Uniwersytet w Uppsali. Projekt miał na celu kompleksową diagnozę sytuacji cudzoziemców, z naciskiem na rynek pracy, edukację oraz dyskurs publiczny. Moim zadaniem było reprezentowanie Instytutu Polityki Społecznej UW w partnerstwie, współautorstwo i realizacja badań terenowych; współautorstwo raportów z badań, organizowanie zespołu i pełnienie funkcji sekretarza badań w Polsce. W ramach omawianego projektu w 2003 roku uczestniczyłem w seminariach zagranicznych (na Uniwersytecie w Uppsali, Uniwersytecie w Liverpoolu, czy Uniwersytecie w Lipsku), w tym byłem uczestnikiem dwudniowych roboczych zajęć warsztatowych nt. analizy dyskursu prowadzonych przez prof. Ruth Wodak (uczestniczkę projektu). Drugim dużym projektem o charakterze międzynarodowym było projekt pn. *Partnerstwo na rzecz rozwoju @lterCamp* realizowany w latach 2004-2008 przez Instytut Polityki Społecznej UW, Polski Czerwony Krzyż (instytucja koordynująca), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Fundacja Ocalenie, Stowarzyszenie Proxenia, Związek Harcerstwa Polskiego, Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców. Projekt był realizowany w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL (Temat I: Wsparcie integracji społecznej i zawodowej osób ubiegających się o status uchodźcy). Celem projektu było wypracowanie systemu preintegracji cudzoziemców oczekujących na decyzję w sprawie o nadanie statusu uchodźcy, realizacja kompleksowych badań społecznych dot. sytuacji cudzoziemców poszukujących ochrony oraz realizacja kampanii społecznej dot. integracji cudzoziemców. Byłem jednym z głównych współautorów koncepcji i współrealizatorów całego projektu. Ponadto reprezentowałem Instytut Polityki Społecznej UW w partnerstwie (koordynatorem ze strony IPS była prof. dr hab. Grażyna Firlit-Fesnak), reprezentowałem partnerstwo @lterCamp na spotkaniach partnerstwa ponadnarodowego, byłem współautorem koncepcji i narzędzi badawczych, współrealizatorem badań terenowych oraz współautorem

raportów i książek z badań. W ramach partnerstwa ponadnarodowego projektu uczestniczyłem w seminariach (w tym wizytach studyjnych) i konferencjach zagranicznych.

Jeżeli chodzi o uczestnictwo w projektach badawczych po uzyskaniu stopnia doktora, z jednej strony były to projekty realizowane w ramach badań statutowych Instytutu Polityki Społecznej na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych (a następnie Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych), w Zakładzie Migracji i Stosunków Etnicznych. Projekty te wieńczyły raporty z badań (których byłem współautorem) oraz wybrane publikacje książkowe zreferowane wcześniej. Ich tematyka dotyczyła m.in. europejskich polityk imigracyjnych (2014-2016), problematyki imigrantów w polskim dyskursie publicznym (2013-2014), a także uwarunkowań procesu integracji imigrantów z Afryki w Polsce (2012-2013). Ponadto uczestniczyłem – jako autor narzędzi badawczych i raportu częściowego z badań – w projekcie badawczym realizowanym przez Ośrodek Badań nad Migracjami UW, pt. *Migracje edukacyjne do Polski - konsekwencje społeczno-ekonomiczne* (2009). Brałem również udział – jako autor narzędzi badawczych lub autor/współautor raportów z badań – w aplikacyjnych projektach badawczych (służących praktyce) realizowanych przez Fundację Instytut Spraw Publicznych oraz Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, takich jak *Metodologia przygotowania bazy danych do identyfikacji zdarzeń o charakterze dyskryminacyjnym, ksenofobicznym czy rasistowskim* (na zlecenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, 2009), *Ewaluacja funkcjonowania instytucji społecznego wsparcia m. st. Warszawy w zakresie właściwej realizacji praw przymusowych migrantów* (na zlecenie Urzędu m.st. Warszawy, 2009), czy *Sąsiedzi czy intruzy - badania dyskryminacji cudzoziemców w Polsce* (2009/2010). Na pograniczu badań nad migracjami oraz nad rynkiem pracy było badanie realizowane przez Zakład Migracji i Stosunków Etnicznych IPS UW na zlecenie Państwowej Inspekcji Pracy nt. *Instrumenty przeciwdziałania nielegalnemu zatrudnieniu cudzoziemców w wybranych krajach Unii Europejskiej* (2010). W badaniu tym byłem współautorem opracowania poświęconego instrumentom przeciwdziałania nielegalnemu zatrudnieniu cudzoziemców we Włoszech.

Jeżeli chodzi o projekty badawcze przypisane do kategorii „rynek pracy”, podejmowałem się ich realizacji głównie na zlecenie instytucji kształtujących politykę rynku pracy. Najczęściej były to badania o znaczeniu praktycznym, np. diagnozy lokalnych rynków pracy. Przez krótki czas (w 2009 roku) byłem również głównym specjalistą ds. badań i analiz w Wojewódzkim Urzędzie Pracy (WUP) w Warszawie, stając się wówczas współautorem szczegółowej koncepcji funkcjonowania Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

(MORP) w WUP. W ramach późniejszej współpracy z MORP, opracowywałem szczegółowe koncepcje badań lokalnych rynków pracy oraz raporty z badań, a także nadzorowałem (jako opiekun merytoryczny) badania realizowane przez podmioty zewnętrzne na potrzeby MORP. Pracowałem przy następujących projektach badawczych Obserwatorium: *Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy I, II i III* (Działanie 6.1. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, lata 2009-2010, 2010-2011, 2012-2015); *Mazowiecki barometr – skuteczne narzędzie prognostyczne. moduł mezoekonomiczny* (Poddziałanie 8.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, lata 2011/2012), *Badanie specyfiki bezrobocia w wybranych powiatach województwa mazowieckiego, w zakresie stanu obecnego, perspektyw rozwoju sytuacji na lokalnych rynkach pracy oraz wniosków dla polityki rynku pracy* (2009), *Pracodawca – pracownik, inwestycja w kapitał ludzki* (Działanie 2.1, Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, „Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie”, 2008 r.). Uczestniczyłem również w badaniach rynku pracy realizowanych przez agencje badawcze. Należy tu wymienić badanie pt. *Analiza nowodworskiego rynku pracy* (Biuro Badań Społeczno-Ekonomicznych na zlecenie Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Dworze Mazowieckim, 2012 r.). W projekcie tym byłem zarówno autorem koncepcji i narzędzi badawczych, jak i raportu z badań (zawierającego część dotyczącą analizy danych zastanych oraz część dotyczącą analizy wyników badań empirycznych). Ponadto opracowałem raporty z analizy danych zastanych na potrzeby projektu *Profesjonalizacja kadr instytucji rynku pracy – makroregion III i IV* (Akademia Kultury Informacyjnej oraz Biuro Badań Społeczno-Ekonomicznych na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej; Działanie 2.4. Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2018 r.).

Jeżeli chodzi o kategorię „rewitalizacja”, w latach 2012-2015 uczestniczyłem w projekcie systemowym pn. „Rewitalizacja społeczna” (współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego) obejmującym 40 gmin w całej Polsce (realizowanym przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich i podmioty współpracujące, w tym m.in.: Invent Grupa Doradztwa i Treningu Sp. z o.o., Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość, Centrum Aktywności Lokalnej i in.). Projekt składał się z kilku etapów i koncentrował się na społeczno-integracyjnym wymiarze rewitalizacji. Moją rolą było opracowanie koncepcji metodologicznej oraz narzędzi monitoringu i ewaluacji 20 pilotażowych oraz 20 kolejnych programów „rewitalizacji społecznej” realizowanych w partnerstwach lokalnych, analiza

wyników badań 40 programów „rewitalizacji społecznej”, oraz współautorstwo Modelowego Standardu Aktywnej Integracji przygotowanego na podstawie zrealizowanych badań. Uważam, że uczestnictwo w ww. projekcie również świadczy o moim zaangażowaniu w łączenie badań naukowych z praktyką - i to w bardzo istotnym obszarze, jakim jest integracja społeczna w kontekście programów rewitalizacyjnych.

Jeżeli chodzi o inne projekty badawcze, dotyczyły one szeroko rozumianych polityk publicznych, np. polityki edukacyjnej, polityki ochrony zdrowia czy polityki senioralnej. W 2011 roku w ramach współpracy ze Stowarzyszeniem Rozwoju i Odnowy Gminy Orońsko, zrealizowałem projekt badawczy, pn. *Współdziałamy na rzecz podniesienia poziomu edukacji* (współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego). Na projekt składały się realizacja indywidualnych wywiadów pogłębionych z lokalnymi specjalistami i liderami zajmującymi się edukacją oraz ankiety audytoryjne wśród uczniów ostatnich klas gimnazjum. Moją rolą było opracowanie koncepcji i narzędzi badawczych, opracowanie raportu z badania (zawierającego część dotyczącą analizy danych zastanych oraz analizy wyników badań empirycznych) oraz nadzór merytoryczny nad realizacją badania w terenie. W 2013 roku uczestniczyłem w projekcie *Badanie społeczne uczniów klas czwartych oraz ich otoczenia w ramach komponentu badawczego rządowego programu „Cyfrowa szkoła”* (SMG/KRC Millward Brown na zlecenie Ministra Administracji i Cyfryzacji) dotyczącym sposobów wykorzystania sprzętu komputerowego przez uczniów. Moją rolą było tu opracowanie narzędzi do badań jakościowych (arkuszy obserwacji etnograficznej, scenariuszy indywidualnych wywiadów pogłębionych) oraz opracowanie wniosków końcowych i rekomendacji z badania. W latach 2013/2014 uczestniczyłem w międzynarodowym projekcie pn. *Drivers - determinants to reduce health inequity via early childhood, realising fair employment, and social protection* (European Anti-Poverty Network - EAPN, Siódmy Program Ramowy Unii Europejskiej). Badanie dotyczyło funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w odniesieniu do takich grup jak osoby bezdomne oraz osoby młode - bez stałego zatrudnienia. Na badanie składała się analiza danych zastanych oraz realizacja zogniskowanych wywiadów grupowych. Moją rolą było współautorstwo narzędzi badawczych, współrealizacja i moderowanie zogniskowanych wywiadów grupowych z osobami bezdomnymi i z młodzieżą oraz współautorstwo raportu z badań dla Polski (wspólnie z dr Justyną Godlewską). W 2015 roku uczestniczyłem w projekcie badawczym pn. „Nowa jakość dla seniora” (Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej na zlecenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej

Osób Starszych na lata 2014-2020). Badanie dotyczyło potrzeb życiowych seniorów i miało na celu opracowanie standardów profesjonalnej opieki nad osobami starszymi. Moją rolą było opracowanie koncepcji badań jakościowych, w tym narzędzi badawczych, moderowanie zogniskowanych wywiadów grupowych z seniorami i pracownikami socjalnymi oraz opracowanie raportu częściowego z badania nt. dostępu i jakości usług opiekuńczych dla osób starszych. W 2018 roku koordynowałem prace nad koncepcją funkcjonowania Obserwatorium Ewaluacji Polityk Publicznych na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW (projekt realizowany na podstawie decyzji o przyznaniu dotacji celowej na pokrycie kosztów restrukturyzacji). Prace koncepcyjne realizowane były na poziomie pięciu sekcji tematycznych Obserwatorium, a zaangażowanych w nie było 14 badaczy. Rezultatem projektu było wypracowanie 16 koncepcji częściowych ewaluacji poszczególnych polityk publicznych oraz - opracowanie na ich podstawie - koncepcji zbiorczej. Poza koordynacją prac wszystkich badaczy, byłem współautorem (wspólnie z prof. Grażyną Firlit-Fesnak) koncepcji monitoringu i ewaluacji polityki migracyjnej oraz polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych (w ramach Sekcji Migracji i Stosunków Etnicznych) oraz autorem opracowania zbiorczego, pt. *Koncepcja, metody i model pracy Obserwatorium Ewaluacji Polityk Publicznych*. Na podstawie opracowanych koncepcji poszczególne sekcje mają w przyszłości prowadzić badania ewaluacyjne wybranych polityk publicznych.

Uważam, że zaprezentowane projekty badawcze świadczą o dużej aktywności w realizacji badań stosowanych dotyczących zarówno moich głównych zainteresowań naukowych, jak i ich szerszego zakresu związanego z analizami polityk publicznych. Walorem wielu wymienionych projektów badawczych jest ich aplikacyjność (przełożenie na praktykę społeczno-polityczną) – w dużej mierze były to bowiem projekty zlecane przez instytucje publiczne mające na celu doskonalenie określonych polityk szczegółowych na poziomie państwa, samorządu czy trzeciego sektora. W swojej działalności badawczej starałem się więc łączyć warsztat badań naukowych z praktyką działania instytucji publicznych, co można uznać z jednej strony za przyczynianie się do aplikacyjności praktycznej badań naukowych, a z drugiej - do wzbogacania warsztatu naukowego o wnioski płynące z bezpośredniej praktyki dotyczącej poruszanej problematyki.

Konferencje i seminaria naukowe i specjalistyczne. Po uzyskaniu stopnia doktora przygotowałem i wygłosiłem łącznie 24 referaty i prezentacje na konferencjach i seminariach.

Ponadto brałem udział jako ekspert lub uczestnik projektu - w 5 konferencjach lub seminariach międzynarodowych, moderowałem w sumie 6 konferencji, paneli lub seminariów oraz byłem tłumaczem niezawodowym z języka angielskiego jednego wystąpienia zagranicznego pracownika naukowego.

Przed uzyskaniem stopnia doktora przygotowałem i wygłosiłem 13 referatów i prezentacji na konferencjach i seminariach, brałem udział jako ekspert lub uczestnik projektu - w 6 konferencjach lub seminariach międzynarodowych, moderowałem 1 panel konferencyjny oraz byłem tłumaczem niezawodowym łącznie siedmiu wystąpień, wykładów i seminariów warsztatowych prowadzonych przez zagranicznych pracowników naukowych.

Moje wystąpienia na konferencjach i seminariach po uzyskaniu stopnia doktora dotyczyły głównie problematyki migracji międzynarodowych, rynku pracy oraz rewitalizacji. Do najważniejszych moich wystąpień podczas konferencji naukowych i specjalistycznych związanych z tematyką migracyjną należy zaliczyć następujące: *Erozja paradygmatu wielokulturowości. Przekształcenia polityk multikulturalizmu w Europie* (wspólnie z prof. C. Żołędowskim; Konferencja *Mniejszości i Migranci. Polityczne i społeczne aspekty wielokulturowości*, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań, 2016 r.), *Armenian immigration and integration in Poland* (Międzynarodowe seminarium pt. *Leadership seminar "In preparation for the establishment of the Armenian Union of Europe"* (Armenian General Benevolent Union [AGBU], Warszawa, 2013 r.), *Integracja różnych grup etnicznych i narodowych w Polsce* (Międzynarodowa konferencja z okazji Jubileuszu 20-lecia Współpracy między Uniwersytetem Warszawskim i Fachhochschule Koeln, Warszawa, 2011 r.), *Ararat nad Wisłą. O społeczności Ormian w Polsce* (Konferencja *Ormiański sąsiad*, Fundacja Ormiańska Koła Zainteresowań Kulturą Ormian, Warszawa, 2009 r.). Uczestniczyłem również jako ekspert na zaproszenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w następujących specjalistycznych seminariach międzynarodowych: *Immigrant Youth, Education and the Labour Market* (w ramach *Technical Seminars on Integration and Immigration* organizowanych przez Komisję Europejską, Lizbona 2008 r.), *The European Modules on Migrant Integration – 2nd Expert Seminar: Strong Commitment by the Host Society*, Komisja Europejska, Wiedeń, luty 2011 r.). Jeżeli chodzi o seminaria zagraniczne, w których uczestniczyłem przed uzyskaniem stopnia doktora, warto wymienić seminarium *Mass Media and Integration* (w ramach *Technical Seminars on Integration and Immigration* organizowanych przez Komisję Europejską, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Austrii, Wiedeń, 2007 r.).

Do moich najważniejszych wystąpień podczas konferencji i seminariów naukowych i specjalistycznych związanych z tematyką rynku pracy, należy zaliczyć następujące: *Mazovian Labour Market Observatory*, prezentacja dla East of England Development Agency (Cambridge) oraz Association of Regional Observatories (Birmingham) (na zaproszenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie, wspólnie z dr. Tomaszem Meringiem, 2009 r.), *Analiza Nowodworskiego Rynku Pracy* (Konferencja *Nowodworski rynek pracy – współzależność interesów, wspólne cele, wymierne korzyści partnerów rynku pracy – wyniki badania przeprowadzonego wśród lokalnych pracodawców*, Starostwo Powiatowe, Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Dworze Mazowieckim, Nowy Dwór Mazowiecki, 2013 r.), *Narzędzia do diagnozowania zasad i trybu wydatkowania środków Funduszu Pracy* (prezentacja na konferencji *Problemy rynku pracy w województwie mazowieckim*, Wojewoda Mazowiecki, Radom, wspólnie z dr. Tomaszem Meringiem, 2010 r.). Ponadto uczestniczyłem jako ekspert na zaproszenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie w następujących międzynarodowych konferencjach i seminariach: *European Network of Regional Labour Market Monitoring, Annual Meeting 2009* (Seminarium Europejskiej Sieci Regionalnego Monitoringu Pracy, Kopenhaga, 2009 r.), seminarium robocze dotyczące projektu Interreg IVC mającego na celu wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw (*Gesellschaft für Innovative Beschäftigungsförderung mbH; G.I.B.*, Bottrop, Niemcy 2009 r.), konferencja *European Day-2010 of Regional Labour Market Observatories*, Marsylia, 2010 r.). Uczestnictwo w tych konferencjach i seminariach z jednej strony pozwoliło mi doskonalić warsztat stosowanych badań rynku pracy, a z drugiej – stanowiło interesujące połączenie wiedzy akademickiej z praktyką.

Podjęmowałem się również moderowania konferencji specjalistycznych związanych z rynkiem pracy i polityką rynku pracy organizowanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, w tym moderowania grup warsztatowych i paneli dyskusyjnych. Do moderowanych przeze mnie spotkań należały: panel dyskusyjny *Edukacja zawodowa – pytania i wątpliwości* w ramach konferencji podsumowującej projekt *Szkolnictwo Zawodowe. Kondycja – Potencjał – Potrzeby* oraz *Kształcenie ustawiczne jako kształcenie powszechne* (Warszawa 2011 r.); warsztat *W trosce o lepsze jutro – jak skutecznie prognozować sytuację na regionalnym rynku pracy?* w ramach konferencji *Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy - od informacji do działania* (Warszawa, 2010 r.); panel dyskusyjny na konferencji *Badania rynku pracy na Mazowszu: potencjał, bariery, użyteczność* (Konferencja podsumowująca projekt *Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy II*, Warszawa,

2011 r.); konferencja Mazowieckiego Forum Partnerstwa Lokalnego *Przyszłość Publicznych Służb Zatrudnienia* (Warszawa, 2012 r.); konferencja podsumowująca realizację projektu pilotażowego *Partnerstwo dla pracy* (Warszawa, 2014 r.). W 2014 r. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie, prowadziłem również (wspólnie z dr Justyną Godlewską) spotkania seminaryjno-warsztatowe z przedstawicielami instytucji zajmujących się młodzieżą, nt. skuteczności wsparcia dla ludzi młodych z grupy tzw. NEET¹⁹ (w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Warszawie i jego filiach, tj. w Warszawie, Siedlcach, Ostrołęce, Radomiu, Ciechanowie, Płocku). Warsztaty miały na celu sformułowanie propozycji kryteriów wyboru projektów w zakresie integracji młodzieży, co stało się przedmiotem opracowania przygotowanego przez prowadzących na podstawie zrealizowanych spotkań.

Jeżeli chodzi o moje wystąpienia konferencyjne związane z rewitalizacją, wymienić tu należy przede wszystkim wygłoszenie w 2014 r. referatu pt. *Modelowy Standard Aktywnej Integracji – prezentacja modelowych rozwiązań wspierających odbiorców objętych wsparciem oraz standardu współpracy lokalnych partnerstw na rzecz odbiorców wsparcia* (byłem współautorem wspomnianego modelu) podczas 16 konferencji regionalnych w stolicach polskich województw. Konferencje zostały zorganizowane przez Centrum Aktywności Lokalnej (CAL) na zlecenie Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w ramach projektu „Rewitalizacja społeczna” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej i służyły podsumowaniu rezultatów realizacji 40 lokalnych programów „rewitalizacji społecznej”. Współprowadziłem również cztery spotkania seminaryjne z realizatorami programów „rewitalizacji społecznej” w trakcie realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach tego samego projektu.

Wszystkie wspomniane konferencje i seminaria stanowiły dla mnie istotny czynnik rozwoju oraz sprzyjały intensyfikacji kontaktów zarówno z innymi badaczami, jak i praktykami.

Informacja o moim dorobku dydaktycznym i popularyzatorskim została zawarta w dokumencie „Wykaz dorobku habilitacyjnego”.

Łukasz Łotocki

¹⁹ Not in employment, education or training.